

A tökéletes egyensúly nyomában

Kucor Tamara interjúja Gyurkovics Hunor képzőművésszel

Gyurkovics Hunor a vajdasági képzőművészeti élet egyik legsokoldalúbb egyénisége: nemcsak festő-, grafikus-, és iparművész, hanem pedagógus, néprajzgyűjtő és művészeti szerkesztő is. A művész, aki idén ünnepelte nyolcvanadik születésnapját, több mint ötven évnyi termékeny munkásságot tudhat maga mögött. A művésztelepek elmaradhatatlan tagja bel- és külföldön egyaránt – nem hiába nevezik a Kárpát-medence vándorának. Művészetét kezdetektől fogva az észszerűség, a jelképgazdagság és a hagyományokhoz való kötődés, valamint a magas fokú technikai tudás jellemzi. A beszélgetésre a közelgő retrospektív kiállítását megelőzően került sor 2021 novemberében, szabadkai otthonában.

Pécsett született 1941-ben, édesapja református lelkész volt, ebből kifolyólag többször is váltottak lakcímet. Milyen volt a számtalan költözéssel járó gyermekkor? Volt valaki, aki a művészeti pályára ösztönözte?

– Pécsett születtem a klinikán, de soha nem éltem ott. A nagybátyám viszont igen, így sokszor jártam a városban. Amikor megszülettem, mi még Piszanicán éltünk. Négyéves voltam, amikor Piszanicáról Harasztiba költöztünk, vonaton hozták a holminkat. Ezekre az időkre még emlékszem, az állomásokon lökdösték a vagon, mert hol ide, hol amoda kapcsolták. Az iskolában mindig szerettem a rajzórát. Egyszer készítettem egy aránylag jó rajzot, de a tanítóm, Dóri Antal összegyűrte és eldobta. Engem ez rettentően bántott, nem értettem, miről van szó. Kiderült, hogy kisbetűvel írtam a nevemet.

Nem mondanám, hogy tudatosan irányítottak volna a művészet felé.

Apám ugye lelkes volt, akit annak idején Pécssett arra akartak rábírní, hogy legyen a Zsolnay-gyár rajzolója. De ezt végül nem vállalta el, helyette a papi pályát választotta. Amellett rajzolgatott, sőt édesanyám is nagyon jó rajzoló volt. Négyen vagyunk testvérek, a bátyám, Levente is rajzolt, a nővérem, Emese pedig szinte élete végéig festett. A húgom, Gyöngyi inkább kézimunkázott, és nagyon jól énekelt – az is művészet! Tehát semmilyen képzőművészeti szakkörre vagy iskolába nem jártam, inkább passzióból festettem. A téli hónapokban annak idején még -30 fokos hidegek voltak. Apám olyankor begyűjtött az irodában, odainvitált minket, és egész nap ott voltunk, a fő foglalkozásunk pedig a rajzolás volt. Különben a falu könyvtára az irodánkban volt, így olvastunk és nézegettünk képeket is, főleg művészeti albumokat.

Később az újvidéki Iparművészeti Középiskolába járt, ahol szakszerű oktatásban részesült. Hogyan került ebbe az iskolába?

– Harasztiból átköltöztünk Rétfaluba, és egy nap apám azzal a hírral jelentkezett anyámnak, hogy „Újvidéken megnyitották a művészeti középiskolát. Hunor szeret rajzolni, beadjuk oda!” Ez volt életem legboldogabb napja. Apámmal együtt mentünk el Újvidékre, mert akkor még nemigen ismertem a szerbhorvát nyelvet. Ott kiderült, hogy hat napig tart a felvételi vizsga, de én akkor már három napot késtem. Szerencsére be kellett mutatni az otthon készült rajzaimat is, és mikor meglátták őket, külön megengedték, hogy rajzoljak a felvételin – így bepótoltam azt, amit elmulasztottam. Ott találkoztam először szakemberekkel, akik utat mutattak. Az egyik tanárnő beállított egy modellt, amelyet le kellett rajzolni, és akkor rákérdezett: „Megnézte maga azt a modellt a másik oldalról is?” Nemmel válaszoltam: „Akkor nézze meg!” Ezek különben oszlopszerű szobrocskák voltak, két görög oszlop volt beállítva. Megnéztem, és mindjárt láttam, miről van szó, hogy így jobban fel lehet fogni az oszlopnak a formáját. Megkérdeztem, hogy rajzolhatok-e másikat, és mondta, hogy igen. Láttam, hogy örül, hogy hajlandó vagyok másikat készíteni, és akkor mindjárt rendben volt minden. Végigcsináltam a további három napot, abban benne volt a rajzolás, a festés és a szobrászat. Volt egy történelemtanárr is, aki látni akarta, hogy mennyire ismerjük a történelmet. Feltett nekem egy kér-

dést a szerb történelemből, de én mondtam neki, hogy ne haragudjon, de én szerb történelmet nem tanultam sohasem, beszélhetek-e a magyarok bejöveteléről a Kárpát-medencébe? Tudniillik a kezembe akadt egy történelemkönyv, és abból én a vizsga előtt fél órával elolvastam ezt a részt, és kértem, hogy ebből vizsgálzzak. A tanár megengedte, és elmondtam szerbhorvátul, ami nagyon nehezemre esett, de valamit azért csak tudtam, mert rábólintott. Végül, mikor megtörtént az összesítés, és kirakták a táblára, kiket vettek fel, kiderült, hogy a nyolcadik vagyok a sorban. Azt mondták, ez nagyon szép eredmény.

A művészeti középiskolában megtanultam mindent, ami kellett nekem az életben: grafikát, festészetet, szobrászatot. Voltunk vagy nyolc-kilencen az osztályból, akik az Akadémiára készültünk, és fel is vettek mindannyiunkat, mivel ez valóban jó iskola volt.

Reklámgrafika szakon tanult tovább a belgrádi Iparművészeti Akadémián. Milyen volt művészeti hallgatónak lenni Belgrádban a 60-as évek második felében?

– Az Akadémián mondták, hogy bármelyik szakot választhatom, mert mindegyikben sikeres voltam, de ajánlják a grafikát, és előzőleg a középiskolában is grafikát tanultam, úgyhogy elfogadtam az ajánlatot. Persze én emellett festettem és egyéb művészeti ágakkal is foglalkoztam. A reklámgrafika mindenképpen művészet is, többször hangsúlyozták, hogy a képző- vagy iparművészet között nincs sok különbség. Belgrád kezdetben nem tetszett nekem, de aztán úgy megszerettem, hogy ott-hon éreztem magam. A Kalemegdan volt a legkedvesebb helyem. Oda sokszor kimentünk, meg a Száva és a Duna torkolatához. Természetesen kiállításokra is jártunk, végignéztük mindet. Olykor mi is szerepeltünk egyetemista tárlatokon. Az Akadémián Miloš Ćirić csoportjába jártam, a plakáttanárom pedig Boro Likić volt, de tanáraink voltak többek között, Mihajlo Petrov, Stjepan Fileki, Dragoslav Stojanović Sip, Živojin Piperski, Miodrag Vujačić, Mirski és Rudolf Gaberc is. Az Akadémián a rajz volt az egyik legfontosabb tantárgy, amit nagyon szerettem, és örömmel csináltam. Aztán volt az úgynevezett esti akt, azt is nagyon szerettem, amíg a modell állt 10 percig, addig én sokszor két-három rajzot is készítettem. Az esti aktot Ljubodrag Jale Janković oktatta.

1969-ben Zágrábban töltötte kötelező katonai szolgálatát, s közben számos vázlatrajzot készített. Milyen volt egy művész jelenléte a rideg és szigorú katonai közegben?

– Igen, Zágrábban voltam, nem nagyon választhatta meg az ember, hogy hova menjen. Volt a kaszárnyában egy szobánk, ahol aludtunk, mellette pedig egy üres szoba – én ott rajzolgattam és festegettem, nem is zavartak ebben. Egy nap az egyik főtiszt megkért, hogy csináljak karikatúrákat, amelyeket kiteszünk majd egy táblára. Csináltam is egy egész sorozatot a katonákról, úgy ábrázoltam őket, mint a sakktáblát. Ezekhez egy olyan rajzot is készítettem, amelyen egy sakktábla volt körülkerítve szögesdróttal. Jött is a főtiszt megnézni a táblát, amelyet egy ünnepség alkalmából raktak ki. Azt kérdezte: „Ugye, te művész, a művész azt rajzolja, amit gondol?” Erre mondtam, hogy igen. „És neked ilyen ferde véleményed van a katonaságról?” Hát erre nem volt mit mondanom. „Gyorsan szedd le azokat a rajzokat, mert baj lesz!” Úgyhogy a karikatúrám nem igazán értékelték, én pedig főleg ilyen rajzokat készítettem. A katonai szolgálatom alatt bejártam a zágrábi Ady Endre Művelődési Egyesület klubjába, és ott megengedték, hogy csináljak egy kiállítást. Így mindazokat a rajzokat, festményeket, amelyeket ottlétem alatt készítettem, azon állítottam ki. Ez volt az első önálló kiállításom.

Manapság jeles szabadkai képzőművészként tartjuk számon, pedig harmincévesen, 1971-ben érkezett a városba. Hogyan került Szabadkára?

– A leszerelésem után Eszéken éltem, ahol felkeresett Rózsa, Rehák László felesége, és meggyőzött, hogy jöjjenek Szabadkára, és végezzem a *Létünk* folyóirat műszaki szerkesztését. Lakást ígért, műtermet és állást a Tanítóképzőben. Hát ennél több már nem is kellett! Egyből elfogadtam az ajánlatot. Szabadkára jöttem, és bekapcsolódtam a mindennapi életbe, ami mondhatom, hogy nem volt egyszerű. Tudniillik úgy érkeztem a Tanítóképzőbe, hogy négy embernek a munkáját végeztem: rajzot, gyakorlatot, művészettörténetet, valamint módszertant tanítottam, és mindezt két nyelven, magyarul és szerbül. Emellett pedig a folyóirat műszaki szerkesztésével is foglalkoztam. Úgyszólván éjjel-nappal kellett dolgoznom ahhoz, hogy mindezt végigcsináljam. Harminchét évig dolgoztam pedagógusként. Nagyon leterheltek a tanítással, lakást és

műtermet csak sokára kaptam. Nem volt könnyű összekötni mindezt, egyrészt elvárták tőlem a művészi alkotást, és azt, hogy kiállításokon szerepeljek, de emellett az iskolai munkát is el kellett végeznem. Becsületesen készültem minden órára, az pedig komoly munkát igényelt. Igyekeztem, hogy a hallgatóim elsajátítsák a képzőművészeti kultúrát, amely számukra nagyon fontos tantárgy.

Műterme mindig volt?

– Nem volt állandóan műtermem. Egy ideig a Képzőművészeti Találkozóban, fent a „kakasülön” volt egy műtermem, amit később grafikai műhelylé alakítottak. Később évekre műterem nélkül maradtam, és kijártam a természetbe, az lett a műtermem. Főleg akvarellal dolgoztam akkoriban. *Torok Sándorhoz szakmai és személyes barátság is fűzte. Együtt jártak művésztelepekre, sőt együtt is állítottak ki, közös tárlatokon. Hogyan emlékszik vissza erre a barátságra, művészetileg is hatottak egymásra?*

– Mikor Szabadkára jöttem 1971-ben, meghívást kaptam az écskai művésztelepre. Ott ismerkedtem meg Torok Sándorral, és életre szóló barátságot kötöttünk – ami az ő 2006-ban bekövetkezett haláláig kitartott. Rendszeresen jártunk művésztelepekre Vajdaság-szerte, sőt Magyarországon és Franciaországban is. Sok helyen megfordultunk, volt hogy gyalog, volt hogy autóbusszal. Később vettem egy Fityót, így aztán autótól jártunk a művésztelepekre. Biztosan hatottunk egymásra, de Torok Sándor absztrakt művész volt, én pedig – ugyan tettem kirándulásokat az absztrakt világba is – mindig a reális határán alkottam.

1970 óta vesz részt a művésztelepek munkájában, sőt némelyiknek alapító tagja is. Emlékszik-e, melyikhez csatlakozott először?

– Écska volt az első művésztelep, ahová meghívtak. Ott csak egyszer jártam, de készítettem egy linómetszet-sorozatot. Később Torok Sándor barátom – ahogy mondani szoktam – becsurgatott a csurgói művésztelepbe. Baráti alapon kapcsolódtam ehhez a társasághoz, mondhatom, hogy az ott alkotó művészek, mint Török István, Torok Sándor, Magyar János, Bíró Miklós szépen fogadtak, és én is szívesen csatlakoztam hozzájuk. Jól éreztük magunkat együtt. A találkozásokon mindig akadt egy kis harapni és innivaló, de az alkotásról sem feledkeztünk meg. Sokan kritizáltak, hogy akadémikus létemre amatőr csoporttal paktáltam le, de én barátként vi-

szonyultam hozzájuk. Török István családi házában tanyáztunk, kijártunk a szabadba, hol Palicsra, hol Ludasra, különböző tanyákra, és együtt dolgoztunk. Rajzoltunk, festettünk, vagy csak fotókat készítettünk, és ezek alapján alkottunk otthon, végül pedig együtt állítottunk ki.

És egy-egy művésztelep alapítására, mint például a moravicai 9+1 Művésztelepére, hogyan került sor?

– Egy alkalommal Szabadkán éppen egy papírkereskedésbe készültem belépni, és véletlenül összefutottam Novák Mihállal. Szóba elegyedtünk, és nagyon jól összebarátkoztunk. Említettem neki, hogy Torok Sándor is bácskossuthfalvi, és jó barátságban vagyunk, menjünk fel a műtermébe a Városházán. Ott kiderült, hogy ő is amatőr művész. Addig-addig beszélgettünk, míg megállapítottuk, hogy jó lenne Moravicán művésztelepet létesíteni. Novák Mihály különben órás-ékszerész volt, és valahányszor elmentünk Moravicára, mindig betértünk hozzá az órás-műhelyébe, amely ott volt a központban. Ez barátság volt és maradt, ehhez csatlakoztak mások is, mint például Ács József, Zsáki István, Török István, Benes József, Petrik Pál, Petrik Tibor, és ifjabb Novák Mihály, aki fényképezte a társaságot.

A ma már nagy hagyománnyal rendelkező zentai művésztelepen a 70-es évek végétől a programművészetet művelték, azaz aktuális vajdasági problémákkal foglalkoztak. A témákat leggyakrabban Ács József, a művésztelep alapítója és oszlopos tagja adta meg. A kollektív munka magára hogyan hatott?

– Igen, a zentai művésztelepnek is tagja voltam, rendszeresen jártam oda. Ez Ács József művésztelepe volt, neki pedig az volt a vesszőparipája, hogy a művészetet összehozza a termeléssel. Mindig mikor művésztelepre mentünk, angazsált egy agronómust, vagy valakit, akinek köze van a mezőgazdasághoz, hogy tartson nekünk előadást. Különböző témákról beszélgettünk velük, például a paprika- és cukorrépa-termelésről, a jószágok tenyésztéséről – ebből merítettünk ihletet. Mi nem ott dolgoztunk a művésztelepen, hanem otthon alkottunk. Ott csak megkaptuk az útmutatást, hogy mivel foglalkozunk, úgyhogy egymásra nem hatottunk, teljesen más jellegű volt az alkotásunk. Lehet, hogy ez volt a jó, ahányan voltunk, mindenki másképpen látta ugyanazt a témát.

Számos magyarországi művésztelepen is megfordult. Miben különböztek ezek a hazai művésztelepektől? Volt-e lényeges különbség köztük?

– Az alkotás itt is, ott is természetes volt. Le kellett adni egy-két munkát, tehát a művet be kellett fejezni. A művésztelepek alapvetően abban különböztek, hogy milyenek voltak a körülmények. A hortobágyi művésztelepen például ketten-hárman voltunk egy helyiségben, és mindenki egészen másképpen dolgozott. Hajdúböszörményben pedig mindenki külön tantermet kapott, én sokszor öt-hat munkát is elkészítettem. Bizonyos értelemben hatottunk egymásra, de az alkotások teljes egészében különböztek egymástól. Minden művésztelepnek külön profija volt.

A tanulmányutak meghatározóak minden művész életében. Számos országot körbejárt a karrierje során. Honnan tért haza a legtöbb élménnyel, a legtöbb útravalóval?

– Egy alkalommal Eszperantó Kongresszusra utaztam Kínába. Erre az útra Székely Tibornak köszönhetően jutottam el, akihez baráti és művészeti kapcsolat is fűzött. Székely Tibor adott ki egy kis folyóiratot, egy 10–20 lapos kis brosúrát, amelynek *Velo* (eszperantóul Vitorla) volt a címe, és engem bízott meg azzal, hogy rajzoljam meg a címlapot, valamint az eszperantó világplakátot. Tehát mint művész csatlakoztam Székely Tiborhoz, és ő szervezte meg a pekingi kongresszust is, amin négyen vettünk részt: Korhecz Tamás, Almási Magda, Székely Tibor és jómagam. Székely Tibor repülővel, mi pedig vonattal mentünk és jöttünk. Maga a vonatút több mint egy hétig tartott. Pekingben kilenc napot töltöttünk, kirándultunk is, de főleg a kongresszuson voltunk. Néha Korhecz Tamással külön programokat csináltunk, ismerkedtünk Pekinggel, múzeumba és színházba mentünk. Rajzolgattam, fényképeztem, és mikor hazajöttem, az ottani élmények alapján alkottam. Kínai papírokat is hoztam haza, de még vannak onnan hozott rajzszerszámaim, amelyeket ki se próbáltam, nagy becsben tartom őket. A kínai ecseteimet néha használom, egészen mások, mint a mieink.

Nagyszámú cég, intézmény, egyesület stb. számára tervezett arculatot és logót, mindegyik egyedi a maga módján. Beleszóltak a megrendelők a terveibe, vagy szabad kezet kapott?

– Nem volt semmilyen bebeszolás. Iparművészeti alkotásoknál nem írják oda az alkotó nevét, így több munkámról nem is tudják, hogy én készítettem. Most már néha megkérek valakit, hogy besegítsen a számítógépen, de akkor is én adom meg, hogy mit és hogyan csináljanak.

Szinte minden hagyományos festészeti technikában alkot: olajképek, pasztellek, akvarellek képezik képzőművészeti opusát. Milyen tényezőktől függ, hogy egy-egy elképzelést milyen kifejezőeszközzel valósít meg? Melyik technikát alkalmazza legszívesebben?

– Attól is függ, hogy milyen eszközöm van kéznél, például a művésztelepen melyek voltak elérhetőek, de ezeket a technikákat párhuzamosan alkalmazom. Egy időben volt, hogy az akvarellt műveltem főleg. Ha művésztelepekre megyek, akvarellt, pasztellt és akrilt viszek magammal. Az akril már teljesen felváltotta az olajat a festészetemben. Volt egy olyan eset, hogy kiállításra készültem, mikor még a Képzőművészeti Találkozóban volt a műtermem, és éjszaka dolgoztam, mivel másnapra el kellett készítenem egy munkát. Olajfestékkel dolgoztam, és bár az ablakaim nyitva voltak, a hígító, amit alkalmaztam, olyan intenzív volt, hogy szinte mérgezést kaptam tőle. Ettől kezdve egyre kevesebbet alkalmaztam az olajat.

Gyakran merít motívumokat a népi vallásosság szimbólumtárából. Ez különösen érdekes, ha figyelembe vesszük, hogy sokak képzetében a református hit és a képzőművészet egymást kizáró fogalmak.

– A festészetembe belekerültek szakrális motívumok is, bár a reformátusok valóban ritkán ábrázolnak vallási témákat. Kifejezésem jelképes, egyszerű és sokszor szimbólumokban fejezem ki magam. A Hajdúságban felfedeztem a temetőt, sokat rajzolgattam csónakfákat. Hogy ez honnan jött? Volt egy ismerősöm Hajdúböszörményben, Bársony Sándorné, aki megkért, hogy csináljak csónakfa-tervet a férjének. Végül annak alapján készítették el a csónakfát a hajdúböszörményi temetőben.

Úgy tűnik, az Aracs rendkívül fontos az Ön számára az utóbbi húsz évben. Mi jut eszébe, ha ezt a szót hallja?

– Gubás Jenő és Gubás Ágota álmodták meg az *Aracsot*, a délvidéki magyarság közéleti folyóiratát, amelynek a pusztatemplom a névadója. Ők bíztak meg azzal, hogy tervezzem meg a folyóirat fedőlapját,

és azóta is a művészeti szerkesztője vagyok a lapnak. Amikor felkértek erre húsz éve, akkor egy barátommal elmentünk az aracsi pusztatemplomhoz, amely rendkívül megihletett, rögtön körülfényképeztem, és sok rajzot készítettem a helyszínen. Később ezeket felhasználtam, egy egész sorozatom van róla, különféle technikákban, és mint egy színteret, mint a madarak tanyáját, mint egy különös építményt örökítettem meg. Számomra az aracsi pusztatemplom a magyarság megmaradásának a szimbóluma ezen a tájon, és ilyen formában alkalmazom.

Nagy szenvedélye a néprajz, pontosabban a régi tárgyak gyűjtése, tanulmányozása, valamint azok dokumentálása tanulmányrajz formájában. 1982 óta egyfajta helytörténeti múzeum is működik Harasztiban, amelynek az alapját a Gyurkovics-gyűjtemény képezi. 2015-ben pedig Bölcsőtől a fejfáig címmel jelent meg egy album, amely ezeket a rajzokat tartalmazza. A néprajzi motívumok visszaköszönnek képzőművészetében is. Mikor fedezte fel néprajzkutatói énjét?

– Már gyerekkoromban, Harasztiban elkezdtem gyűjteni a néprajzi tárgyakat, és ez a gyűjtési szenvedély megvan bennem a mai napig is. Ily módon készült el a néprajzi gyűjtemény, amelynek megtöltésével a mai napig foglalkozom. A szüleim nem támogattak ebben, de régészeti gyűjteményt is csináltam. Sőt annyira megszállott voltam, hogy magam is foglalkoztam ásatással. Tudniillik, apám a kertben talált régészeti tárgyakat, két háromlábú agyagedényt, még valami szemcsék is voltak benne, valószínűleg magvak. Ez engem arra serkentett, hogy tovább keressék azon a helyen. Különböző cserépdarabokat találtam, de sajnos azok nem voltak olyan jelentősek. Mindennel foglalkoztam, ami néprajzzal és régészettel kapcsolatos. A Gyurkovics helytörténeti gyűjtemény legalább ezer néprajzi tárgyat számlál, nincs is mind kiállítva. A tanítványaimtól is kaptam nagyon sok anyagot, volt, amit vásároltam – rendszeresen kijártam ugyanis a szabadkai ócskapiacra. Főleg a köcsögöket szeretem, külön patinájuk van és kedvesek számomra. Bennem van a gyűjtési szenvedély, ennek kapcsán pedig olyan dolgokat fejezek ki, amik az értékmérésre vonatkoznak. A népi építészet is érdekel. Apám csúzai származású volt, Csúzán pedig ott vannak a borpincék, amelyeket

szívesen rajzoltam és festettem, úgyhogy a munkásságom kapcsolódik Baranyához is.

2022 elején a Szabadkai Kortárs Galériában (a valamikori Képzőművészeti Találkozóban) fog megrendezésre kerülni retrospektív tárlata, Szabadkára érkezésének ötvenedik, születésének pedig nyolcvanadik évfordulójára. Mit vár ettől a kiállítástól?

– Szeretném bemutatni az eddigi alkotásaimat. Harminchét évig voltam pedagógus, azon kívül betöltöm az életem nyolcvanadik esztendejét, szeretném megpecsételni ezt a dátumot.

Manapság mit csinál? Szokott-e még alkotni?

– Úgy érzem, mindennap tenni kell valamit annak érdekében, hogy tovább lépjen az ember az életében, a munkájában. Én az egész életemet a munkásságomra alapoztam, és a mai napig is ezen dolgozom, szeretnék minél többet festeni, rajzolni, és ha megérem, akkor lesz még kiállításom ezentúl is.